

KIRIM'IN İLHAKI İLE SONUÇLANAN UKRAYNA KRİZİ VE EKONOMİK ETKİLERİ

ÖZ

Ukrayna krizi olarak bilinen Ukrayna ve Rusya arasındaki siyasi kriz ve bu siyasi krizin bir sonucu olarak gerçekleşen Rusya'nın Kırım'ı ilhaki, ekonomik ve siyasi açıdan bir ülkenin bir yarım adayı işgal ve ilhakından çok daha fazlasını ifade etmektedir. Bu nedenle Kırım'ın ilhakının bölge ülkeleri, Ukrayna, Avrupa Birliği, ABD ve Türkiye açısından neden bu kadar önemli olduğunu ortaya koymak amacıyla hazırlanmış olan bu çalışmada, ilhakın siyasi ve ekonomik etkileri konu ile ilgili olarak yapılmış olan çalışmaların incelenmesi suretiyle çeşitli açılardan değerlendirilmiştir. Bu kapsamda Rusya'nın Kırım'ı ilhakının tohumlarının Avrupa Birliği'nin yayımlı politikaları izlemesiyle başladığını söylemek mümkündür. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bölgede etkinliğini artırmak isteyen Rusya'nın, Avrupa Birliği'nin yayımlı politikasından ve bölge ülkelerinin de Avrupa Birliği'ne olan ilgisinden çok büyük bir rahatsızlık duyduğunu belirtmek gerekir. Avrupa Birliği'nin, Rusya için hem stratejik açıdan, hem de tarihi ve kültürel açıdan büyük bir öneme sahip Ukrayna ile yakınlaşması ise Rusya'nın harekete geçmesine ve Ukrayna üzerindeki baskısını artırmasına neden olmuştur. Bu baskı Ukrayna'da, Rusya yanlıları ile Avrupa Birliği yanlıları arasında çatışma ve iç karışıklıkların yaşanmasına neden olmuş, Rusya yanlısı devlet başkanı Viktor Yanukoviç'in ülkesini terk ederek Rusya'ya sığınmasıyla sonuçlanmıştır. Rusya'nın Kırım'ı ilhaki, dünya kamuoyunda büyük bir yankı uyandırmış, Avrupa Birliği ve ABD, Rusya'ya karşı birtakım yaptırımlar uygulamış, bölgesel bir sorun bir anda küresel bir sorun haline gelmiştir. Türkiye de Kırım ile olan tarihi bağları nedeniyle Rusya'nın Kırım'ı ilhakını eleştirmiştir. Türkiye, Kırım'ın ilhaki sonrasında, bu ilhaki tanımamış ve Ukrayna'nın bütünlüğünden yana bir tavır sergilemiştir. Ancak Rusya bütün yaptırımlara ve eleştirilere rağmen ilhak kararından ödün vermemiş ve sağlam bir duruş sergilemiştir. Avrupa Birliği üyesi ülkelerin enerji açısından Rusya'ya bağımlı olması bu duruşun sergilenmesinde etkili olmuştur. Dolayısıyla da Avrupa Birliği'nin Rusya'ya yönelik yaptırımları etkisiz kalmış, Rusya'nın Kırım'ı ilhaki Kırım yarımadasının Rusya'ya bağlanması ile sonuçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kırım, İlhak, Rusya, Ekonomik Etki, Ukrayna Krizi

Jel Kodu: F51, F52, F59

* Bu çalışma, 24-26 Nisan 2019 tarihinde düzenlenen 7. Uluslararası Multidisipliner Avrasya Kongresinde (VII. International Multidisciplinary Congress of Eurasia – İMCOFE) sunulmuş olan "Rusya'nın Kırım İlhakının Ekonomik Etkileri" başlıklı bildirisinin genişletilmiş halidir.

Ali KONAK
doktor_dr77@hotmail.com
Orcid: 0000-0003-1804-8339

Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi: 29.04.2019
Kabul Tarihi: 15.06.2019

THE UKRAINIAN CRISIS RESULTING WITH THE ANNEXATION OF CRIMEA AND IT'S ECONOMIC EFFECTS

ABSTRACT

The political crisis between Ukraine and Russia, known as the Ukrainian crisis, and Russia's annexation of Crimea as a result of this political crisis is much more economically and politically than a country's occupation and annexation of a peninsula. For this reason, the political and economic impacts of the annals have been prepared in order to reveal why Crimea annexation is so important for the countries of the region, Ukraine, the European Union, the United States and Turkey Evaluated in various perspectives by examining the studies. In this context, it is possible to say that the seeds of Russia's annexation of Crimea started with the expansionist policy of the European Union. Russia, which wants to increase its efficiency in the region after the collapse of the Soviet Union, has been very uncomfortable with the expansionist policy of the European Union and the interest of the countries in the region towards the European Union. The rapprochement of the European Union with Ukraine, which has a great significance for Russia both strategically and historically and culturally, has been caused Russia to take action and to increase its pressure on Ukraine. This pressure caused conflicts and internal turmoil among the supporters of Russia and the supporters of the European Union in Ukraine, as a result, pro-Russian President Viktor Yanukovich left his country and sought refuge in Russia. Russia's annexation of Crimea has attracted a great impact in the world public opinion, the European Union and the United States have implemented a number of sanctions against Russia, a regional problem has become a global problem at a time. Turkey has also criticized Russia's annexation of the Crimea because of historical ties with the Crimea. Turkey, after the annexation of the Crimea, has not recognized the annexation and showed an attitude since Ukraine's integrity. However, despite all sanctions and criticism, Russia has not compromised its decision and has demonstrated a solid stance. The fact that the member states of the European Union are dependent on Russia in terms of energy has been effective in exhibiting this stance. Consequently, the European Union's sanctions against Russia have been ineffective, Russia's Crimean annexation has resulted in the connection of the Crimean peninsula to Russia.

Keywords: *Crimea, Annex, Russia, Economic Effect, Crisis of Ukraine*

Jel Codes: F51, F52, F59

Ali KONAK
doktor_dr77@hotmail.com
Orcid: 0000-0003-1804-8339

Research Article

Date Received: 29.04.2019
Date Accepted: 15.06.2019

GİRİŐ

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Rusya, bölgede hakimiyet kurmak istemiş ve bu doğrultuda bölge ülkelerinin Batılı ülkelerle sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini sınırlandırmaya düzenlemeye yönelik çeşitli önlemler alma gayreti içerisine girmiş ve çeşitli yaptırımlarda bulunmuştur. Bu yaptırımlardan zaman zaman Batı yanlıŐ politikalar izlemesi nedeniyle Ukrayna da nasibini almıştır. Bu süreçte Ukrayna'da batı yanlıŐ düşünce yapısına sahip olanlar ile Rusya'ya yakın olanlar arasında önemli siyasi çekişme ve çatıŐmalar yaŐanmıŐ, bu siyasi çekiŐmeler ülkede iç karışıklıkların yaşanmasına neden olmuş ve ayaklanma ile sonuçlanmıştır. Ayaklanma ve iç karıŐıklığın yoğunlaŐtıđı dönemlerde kamu binaları işgal edilmiş ve Ukrayna'nın Rus yanlıŐ politikalar benimseyen ve uygulayan devlet başkanı Rusya'ya sığınmak zorunda kalmıştır. Sonrasında ülkede sular durulmamıŐ, Rusya, Ukrayna'ya ekonomik ve politik yaptırımlar uygulamıŐtır. Bu yaptırımlardan biri de Kırım üzerinden gerçekleştirilmiŐtır. Ukrayna, Rusya aÇısından tarihi ve stratejik öneme sahip bir ülkedir. Bu nedenle de Rusya, Avrupa Birliği ve batılı ülkeler ile iyi ilişkiler kuran ve geliŐtiren Ukrayna'yı kaybetmemek ve dünya düzeni içerisindeki önemini korumak amacıyla başlangıçta Ukrayna'ya çeşitli ekonomik yaptırımlarda bulunmuş, daha sonrasında da bu süreç Kırım'ın ilhakı ile sonuçlanmıştır. 2014 yılının Mart ayında önemli bir Rus nüfus barındıran Kırım'da yapılan referandum ile Kırım yarımadası, 60 yıl aradan sonra yeniden Rusların yönetimine geçmiŐtır. Rusya'nın Kırım'ı ilhakı, bölge ülkelerinde tedirginlik yaratmıŐ ve gerek bölge ülkeleri tarafından gerekse de bölgede çıkarı bulunan batı dünyasından ve Rusya'nın bölgede güçlenmesini istemeyen Amerika'dan ilhak karŐıtı önemli tepkiler gelmiŐtır. Ayrıca Türkiye de Kırım ile olan tarihi bağları nedeniyle Rusya'nın Kırım'ı ilhakını eleŐtirmiŐtır. Bu kapsamda Rusya'ya yönelik ekonomik yaptırımlar uygulanmıŐ, Rusya ise bu yaptırımlara doğal gaz silahını kullanarak benzer sertlikte karşılık vermiŐtır. Gelineen noktada Rusya'nın Kırım'ı ilhakı sonrası 2014 yılında baŐlayan süreç halen devam etmektedir ve Kırım Rusya tarafından kontrol ve idare edilmektedir.

LİTERATÜR TARAMASI

Tecer (2014), Çalışmasında Ukrayna'nın bağımsızlığını kazandığı tarihten itibaren izlemeye çalıştığı dış politikayı önemli oranda etkileyen toprak mirasını ve bu mirasın bir önemli bir parçası olan Kırımdaki gelişmeleri analiz etmiş, yapılan incelemeler neticesinde Ukrayna dış politikasının, Ukrayna merkezli olmaktan ziyade, Avrupa Birliği, Amerika BirleŐik Devletleri ve Rusya'nın alacağı kararlara ve benimseyeceği tutumlara göre Őekillendiđini ortaya koymuştur.

Özel (2015), Rusya'nın izlediği dış politikanın neden olduğu Ukrayna krizi ve bu krizin Türkiye'ye etkilerini incelediği çalışmasında yaptığı incelemeler neticesinde Kırım'ın Rusya'ya bağlanması ile sonuçlanan Rusya'nın Kırım'ı ilhakının, Ukrayna'da çeşitli siyasi sorunlara ve iç savaŐlara neden olduğunu ancak söz konusu ilhakın, Ukrayna aÇısından olduğu kadar Rusya aÇısından da özellikle uluslararası alanda birtakım dengelerin bozulmasına neden olduğunu tespit etmiŐtır.

Ercan (2015), Ukrayna'da baŐlayan ve Kırımın ilhakı ile sonuçlanan süreci analiz ettiği ve Ukrayna'ya bağlı olan Kırımın, Rusya tarafından ilhakının uluslararası hukuka uygun olup olmadığını incelediği çalışmada, ilhak süreci detaylı bir Şekilde ortaya konulmuŐ ve yapılan

incelemeler neticesinde Rusya'nın Kırım'ı uluslararası hukuk açısından geçerli kabul edilebilecek hiçbir meşru bir gerekçe olmaksızın ilhak ettiği sonucuna ulaşmıştır.

Baharçipek ve Ağır (2015) çalışmasında, Kırım'ın Rusya tarafından ilhakına neden olan gelişmeleri ve Kırım'ın Rusya'ya bağlanmasının ardından bu gelişmenin Rusya ile kara sınırı bulunan ülkeler üzerindeki olası etkilerini incelemiş, yapılan incelemeler neticesinde NATO ve Avrupa Birliği'nin, Rusya için tarihi, siyasi, kültürel ve ekonomik açıdan son derece önemli bir ülke konumunda bulunan Ukrayna'yı birliğe dahil ederek genişleme isteğinin Rusya'yı rahatsız ettiğini ve bu sürecin Kırım'ın ilhak edilmesi ile sonuçlandığını, Kırımın ilhakının ise Rusya'nın Rus etnik azınlıkları kullanmak suretiyle çevresindeki ülkelerin iç işlerine kolaylıkla karışmaya başladığını tespit etmiştir.

Beşoğul (2015) ise çalışmasında, Ukrayna'da patlak veren siyasi krizin ve krizin en önemli sonucu olarak ön plana çıkan Kırım'ın Rusya tarafından ilhakının Karadeniz jeopolitiğine olan etkileri incelenmiş, yapılan inceleme neticesinde Kırım'ın Rusya tarafından ilhakının, Rusya'nın siyasi ve iktisadi açıdan çok önemseydiği Karadeniz bölgesindeki enerji jeopolitiğini tamamen değiştiren, tamamen planlı ve rasyonel bir girişim olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Şahin (2015), 2013 yılında yaşanan Ukrayna'da yaşanan siyasi krize bağlı olarak Kırım'da yaşanan gelişmeleri ve Kırım'ın ikinci kez Rusya tarafından ilhakını incelediği çalışmasında, Kırım'ın ilhakının Kırım Türkleri açısından önemini ortaya koymaya çalışmıştır. Yapılan araştırma ve incelemeler neticesinde Rusya tarafından uygulanan zorunlu göç ve sürgün politikalarının Kırım özelinde en çok etkilediği uluslardan birinin Kırım Türkleri olduğu ve bu nedenle tarihi ve kültürel bağlarımız bulunan Kırım Türklerinin daha önce yaşadıkları katliam, sürgün ve acılara tekrar maruz kalmamaları için, Türkiye'nin daha aktif bir rol oynaması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Ağır (2016), çalışmasında Avrasya Ekonomik Birliği'nin oluşumunu ve temel yapısını ortaya koyarak, Rusya ile Ukrayna arasındaki siyasi krizi Avrasya Ekonomik Birliği bağlamında genel olarak değerlendirmiş, yaptığı incelemeler neticesinde Avrasya Ekonomik Birliğine üye olan Rusya, Kazakistan ve Belarus arasında, kişilerin, malların, hizmetlerin ve sermayenin serbestçe dolaşacağı, söz konusu birliğin, üye ülkelere hem siyasi hem de ekonomik açıdan önemli avantajlar sağlayacağı ve sınırları içerisinde önemli oranda Rus nüfus bulunduran birlik üyesi ülkelerde Ukrayna benzeri çatışmaların ve herhangi bir siyasi krizin söz konusu olmayacağı sonucuna ulaşmıştır.

Semercioğlu (2016) ise Ukrayna krizi ekseninde Avrupa Birliği ile Rusya arasındaki ilişkilerin ekonomi politiğini incelediği çalışmada, ülkelerin ekonomik açıdan bağımlılığının dış politika üzerindeki etkisini incelemiştir. Yapılan inceleme sonucunda ülkelerin başta enerji olmak üzere pek çok konuda birbirlerine bağımlı olmaları nedeniyle, aralarında yaşanan bütün olumsuzluklara rağmen Avrupa Birliği ülkeleriyle-Rusya arasındaki ilişkilerinin sürdürülmesinin zorunluluğu ve kaçınılmaz olduğu ortaya konmuştur.

Al ve Ayvacı (2017), çalışmasında uluslararası hukukun, uluslararası politik ekonomi bağlamında kısa bir değerlendirmesini yapmış ve Ukrayna-Kırım Krizi konusunda ekonomik kaygıları da dikkate alarak mevcut uluslararası sistemi incelemiş, yapılan inceleme neticesinde Kırımın ilhakı sonrasında ortaya çıkan meşruiyet sorununun çözüme kavuşturulamamış olması nedeniyle uluslararası hukukun etkinliğinin sorgulandığını ve bu sürecin tüm devletleri endişeye sevk ettiğini tespit etmiştir.

Sarıkaya (2017), Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra yaşanan en önemli olay olarak gördüğü Rusya'nın Kırım'ı ilhakı sürecinde Kırım Tatar Türklerine yönelik baskıları ve ilhakın bu toplum üzerine etkilerini incelediği çalışmasında, söz konusu ilhakın, Kırım'ın yerli halkı olan Kırım Tatar Türklerini pek çok açıdan olumsuz yönde ve doğrudan etkilediğini tespit etmiştir.

Özçelik (2018), Rusya'nın stratejik derinliği açısından Kırım'ın işgalini ve Kırım tatarlarının durumunu incelediği çalışmada, Kırım'ın Rusya tarafından ilhakının Karadeniz ve Kafkasya bölgelerindeki barışın ve istikrarın olumsuz yönde etkilenmesine neden olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca ilhak sonrası dönemde Amerika ve AB tarafından izlenen dış politikalarının, Rus stratejileri karşısında yetersiz kaldığı, bu nedenle de Ukraynalıların daha iyi bir gelecek beklentilerinin karşılanmadığı ve Rus enerji kaynaklarına bağımlı durumda bulunan Avrupa'nın birlikte hareket edememesi nedeniyle, Rusya'ya karşı izlenen politikalarından beklenen sonuçların elde edilemediği sonucuna ulaşmıştır.

KIRIM'IN STRATEJİK ÖNEMİ VE RUSYA'NIN KIRIM'I İLHAKININ NEDENLERİ

Altınordu Devleti'nin ortadan kalkmasından sonra Hacı Giray tarafından Kırım yarımadasında kurulan Kırım Hanlığı, Fatih Sultan Mehmet döneminde Osmanlı İmparatorluğuna bağlanmış ve yıllar boyunca Osmanlı İmparatorluğunun yönetimi altında uzunca bir süre Karadeniz'in Kuzeyinde varlığını sürdürmüştür (Başer, 2010:29). Yaklaşık 700 yıllık bir tarihe sahip olan Kırım yarımadası, dünya tarihi açısından jeopolitik ve jeo-stratejik öneme sahip bir toprak parçasıdır. Bu nedenle de tarih boyunca Kırım başta Rusya olmak üzere ABD ve AB gibi büyük güçlerin hakimiyet kurmaya çalıştığı veya sahip olmak için çeşitli girişimlerde bulunduğu kilit bir bölgedir (TDBP, 2017:6). Özellikle Rusya çok çeşitli amaç ve hedefler doğrultusunda Kırım'ı ele geçirmek ve kendi yönetimine bağlamak için dönem dönem yoğun girişimlerde bulunmuş, bu girişimler 2014 yılında meyvesini vermiş ve 2014 yılı itibarıyla Rusya Kırım'ı ilhak ederek kendi yönetimine bağlamayı başarmıştır. Rusya, Kırım'ı 2014 yılında ilhak etmiş olmakla birlikte Rusya'nın Kırım üzerindeki hedeflerinin uzun yıllar boyunca süre geldiğini dikkatten kaçırmamak gerekir. Zaman içerisinde dönem dönem Rusya ile Ukrayna arasında gerginliğe neden olan Kırım yarımadası, 1921 yılında "Kırım Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti" adıyla Lenin tarafından kurulmuş, 1945 yılında da Kırım bölgesi olarak Rusya Federasyonu topraklarına katılmıştır (Şahin, 2015:335). Stalin'in ölümünden sonra da iktidara geçen Kruşçev tarafından 1954 yılında Ukrayna'nın Rusya'ya bağlanışının ve 300 yıllık tarihi dostluğunun anısına bir hediye olarak Kırım, Ukrayna topraklarına katılmıştır (Filiz, 2013:31). Ancak az önce de ifade edildiği üzere zaman içerisinde Kırım önemli siyasi ve askeri gerginliklerin kaynak noktası haline gelmiştir. Böyle bir durumun ortaya çıkmasında Kırım'ın coğrafi konumunun büyük bir payı bulunmaktadır. Kırım'ın Ukrayna'ya bağlandığı 1954 yılından 1991 yılına kadar geçen süreçte Kırım'ın yönetsel ve idari yapısında herhangi bir değişiklik olmamıştır. Ancak Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılmasından sonra Kırım özerkleşmiş ve yine bu tarihte Ukrayna bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu tarihten itibaren de Kırım, Rusya'nın ilgisini daha fazla çekmeye başlamıştır. Böyle bir durumun ortaya çıkmasında, Karadeniz filosunun paylaşımının, Rusya'nın Kırım üzerinden sıcak denizlere açılma isteğinin, Avrupa'ya gönderilecek enerji için Kırım'ın bir koridor oluşturmasının ve deniz ticaret açısından Kırım'ın önemli bir yer tutmasının etkili olduğunu söylemek mümkündür (TDBP, 2017:5). Bu nedenlerden dolayı Kırım, Rusya açısından son derece önemli ve stratejik bir konuma sahiptir. Dolayısıyla da Rusya, Kırım için Ukrayna ile gerek siyasi gerekse de ekonomik alanda önemli mücadelelere girişmiş ve bu iki ülke arasında büyük gerginlikler yaşanmıştır. Ayrıca 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlığını kazanan Ukrayna, batı ile yakınlaşma politikası izlemiş ve dolayısıyla bu tarihten itibaren Rusya, hem Ukrayna hem de Kırım üzerindeki hakimiyetini kaybetmiştir. Bu süreç Rusya'nın bölgede gücünün azalmasına ve diğer ülkelerin söz hakkının doğmasına neden olmaya başlamıştır. ABD açısından bakıldığında ise bölge, Rusların Akdeniz'e inmesinin önlenmesi ve Kafkaslardaki enerji kaynaklarının Avrupa'ya taşınarak dağıtımının gerçekleştirilebilmesi açısından

stratejik bir öneme sahiptir (Filiz, 2013:31). Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki dönemde AB ve NATO gibi uluslararası kuruluşların, bağımsızlığını elde eden doğu bloku ülkelerini bünyelerine dahil etme girişimleri, Rusya'yı ciddi manada rahatsız etmiş ve Rusya, bu kuruluşlarla ilişki içerisinde olan doğu bloku ülkelerine çeşitli yaptırımlarda bulunmuştur (Ağır, 2016:24). Doğal olarak Ukrayna da bu yaptırımlara maruz kalmıştır ve bu yaptırımlardan biri de Kırım üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte Ukrayna, Rusya'nın yaptırımları ve Batı devletlerinin çeşitli yaklaşımları arasında sıkışıp kalmış, hükümet ve muhalefetten farklı sesler yükselmiştir. Yanukoviç yönetimindeki hükümetin Rusya yanlısı bir politikayı benimsemiş olmasına karşın muhalifler Batı'nın da desteği ile AB ile bütünleşmeyi istemektedir (Filiz, 2013:31). Görüldüğü üzere Kırım, Rusya açısından çok bilinmeyenli bir denklemin en önemli parçasını ve kilit noktasını temsil etmektedir.

KIRIM'IN İLHAK SÜRECİ

Kırım'ın ilhakı ile sonuçlanacak olan Ukrayna krizi, Ukrayna hükümetinin, dış politikada değişikliğe giderek batı ile yakınlaştığı 2013 yılının Kasım ayında başlamıştır. Avrupa Birliği ile ilişkileri geliştirmek isteyen Ukrayna yönetiminin bu dış politikasına Rusya tarafından veto gelmiştir (Ercan, 2015: 105-106). Rusya'nın bu yönde bir tavır sergilemesinde, NATO'nun ve Avrupa Birliği'nin Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte bağımsızlıklarını elde eden ülkeleri teker teker üyesi yapması ve bu sayede Rusya'nın sınırına kadar gelmiş olması etkili olmuştur. Ayrıca gerek Avrupa Birliği'nin gerekse de NATO'nun, Rusya açısından siyasi, tarihsel, kültürel, stratejik ve ekonomik açıdan son derece önemli bir ülke olan Ukrayna'yı etkileme girişimleri Rusya tarafında rahatsızlık yaratmıştır (Baharçipek ve Ağır, 2015:36). Rusya'dan Ukrayna yönetimine yönelik olarak gerçekleşen baskılar neticesinde Ukrayna yönetimi, Avrupa Birliği ile imzalanması öngörülen ortaklık anlaşmasının imzalanmayacağını açıklamıştır (Ercan, 2015:106). Avrupa Birliği ile yapılacak olan ortaklık anlaşmasını imzalamayıp Rusya ile işbirliği yapmayı tercih eden Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç'in kararı, Kiev'in merkezindeki bağımsızlık meydanında muhalifler tarafından protesto edilmiş, muhalif gösterilerin, polis tarafından şiddet uygulanarak bastırılmaya çalışılması gerilimin iyice yükselmesine neden olmuştur (İmanbeyli, 2014:1-2). Batı yanlıları ile Rus yanlıları arasında yaşanan siyasi çekişme ve ayaklanma, kamu binalarının işgal edilmesiyle ve Rusya yanlısı devlet başkanı Viktor Yanukoviç'in ülkesini terk ederek Rusya'ya sığınmasıyla sonuçlanmıştır (Ağır, 2016:25). Viktor Yanukoviç'in Rusya'ya sığınmasının ardından Ukrayna Parlamentosu, Cumhurbaşkanı'nı azlederek geçici bir hükümet kurmuş ve iktidarını değişikliğini kamuoyuna duyurmuştur (Baharçipek ve Ağır, 2015:36). Bu istifa ve siyasi gelişmeler Batı'nın bir başarısı ve Rusya'nın da yenilgisi gibi görünse de gerçek hiç de öyle olmamıştır. Rusya ile Batı arasında sıkışan Kiev'de siyasi krizin etkileri silinmeye çalışılırken, bu krizi ve yönetsel boşluğu siyasi istikrarsızlığı fırsat olarak gören Rusya, 27 Şubat 2014 tarihinde biraz da Ukrayna'nın Avrupa Birliği ile ilişkilerini geliştireceği, ardından da NATO'ya üye olacağı ve bu durumun da kendisi için bir tehdit oluşturacağı endişesiyle kendisi için stratejik öneme sahip olan ve Rus nüfusun yoğunlukta olduğu Kırım yarımadasına özel kuvvetlerini çıkararak bölgeyi işgal etmiştir. Özel kuvvetlerin Kırım yarımadasına çıkmasıyla birlikte de Ukrayna krizi ülke içi krizden, uluslararası bir sorun haline dönüşmüştür (İmanbeyli, 2014:1-2; Ercan, 2015:95). Rusya'nın askeri kuşatması altında kurulan yeni Kırım hükümeti, Kırım'ın geleceğini belirlemek üzere "Egemen devlet olmak" ya da "Rusya'ya katılmak" şeklinde iki seçeneğin oylamaya sunulduğu bir halk oylaması yapma kararı almıştır. Yüzde 83 oranında katılımın gerçekleştiği halk oylaması sonucunda yüzde 97 oranında "Rusya'ya katılma" oyunun çıktığı ilan edilmiş ve bu sonuçlar doğrultusunda Kırım, Rusya

Federasyonu'nun bir federe birimine dönüştürülmüştür (Baharççek ve Ağır, 2015:36). Yaşanan bu süreç sonunda Ukrayna Batı ile Rusya arasında kalmanın bedelini Kırım yarımadasını kaybederek ödemiştir.

RUSYA'NIN KIRIM'I İLHAKININ BÖLGE ÜLKELERİ, AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ, A.B.D VE TÜRKİYE'DEKİ YANSIMALARI

Kırım Rusya kadar başta Ukrayna olmak üzere bölgede bulunan diğer ülkeler, Avrupa Birliği ve A.B.D için de oldukça önemli bir toprak parçasıdır. Konuya öncelikle bölge ülkeleri açısından baktığımızda Rusya'nın Kırım'ı ilhakinin sınırları içerisinde bölgesel olarak yoğunlaşmış Rus nüfus bulunduran ülkeleri tedirgin ettiğini söylemek mümkündür. Böyle bir tedirginliğin ortaya çıkmasında, Rus yetkililerin, zaman zaman ülke sınırları dışında yaklaşık otuz milyon Rus etnik kökenli nüfusun yaşadığını ve bu nüfusun haklarının korunması gerektiğini ifade etmeleri etkili olmaktadır. Söz konusu nüfusun önemli bir kısmı Ukrayna, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Moldova'da yaşamaktadır ve bu ülkelerdeki Rus nüfus, belirli bölgelerde yoğunlaşmış durumdadır. Kırım' da yaşanan gelişmelerin bir benzerinin bu ülkelerde de yaşanma ihtimali ve düşüncesi bölgedeki bu ülkelerde tedirginliğe neden olmaktadır (Baharççek ve Ağır, 2015:31). Bölgede söz konusu tedirginliği en derinden yaşayan ülke ise Ukrayna'dır. Ukrayna, sahip olduğu jeopolitik ve jeo-ekonomik önemi nedeniyle yıllar boyunca Rusya'nın ilgisini çekmiş bir ülkedir. Jeopolitik konumu yanında Rusya için önem arz eden Odessa ve Sivastopol limanlarının Ukrayna ve Kırım bölgesinde yer alması ve Rusya'dan Avrupa'ya yapılan enerji ihracatının önemli bir kısmının Ukrayna üzerinden gerçekleştiriliyor olması bu bölgenin Rusya açısından önemini daha da artırmaktadır. Ayrıca Kırım bölgesi de Kerç Boğazı sayesinde Avrupa'yı Kuzey Kafkasya'ya bağlamaktadır. Bu nedenle Kırım, Rusya'nın Avrupa'ya açılan kapısı konumunda olup Rusya'nın savunmasında merkezi bir role sahiptir (Bingöl, 2014:23-24). Rusya için bu denli önemli olan Kırım bölgesi doğal olarak Ukrayna için de aynı öneme sahiptir. Bu nedenle Kırım bölgesinin kaybı, Ukrayna için hem enerji yollarının kontrolünün kaybı ve Karadeniz'deki etkinliğin zayıflaması hem ekonomik açıdan büyük kayıpların ortaya çıkması hem de siyasi açıdan bir zayıflama sürecinin yaşanması anlamına gelmektedir. Bu nedenlerden dolayı da Ukrayna Kırım bölgesinin elde tutulabilmesi için büyük bir mücadele vermiştir. Ancak süreç Rusya'nın ilhaki ile sonuçlanmıştır.

Bölge ülkeleri dışında Avrupa Birliği ülkeleri, A.B.D. ve Türkiye açısından da Kırım büyük bir önem sahiptir. Bölge, AB için stratejik bir öneme sahiptir. AB, önemli bir enerji tüketicisi konumunda olması nedeniyle, bu bölge ile yakından ilgilenmiştir. Ukrayna'ya komşu ülkelerin Avrupa Birliği'ne dahil olmasıyla birlikte Ukrayna'ya karşı duyulan ilgi daha da artmıştır. Doğal gaz taşımacılığı açısından geçiş güzergahında yer alması, ekonomik yapısı, genç nüfusu, verimli toprakları ve ticari avantajlarından dolayı Ukrayna, AB için vazgeçilemeyecek bir ülke konumundadır (Filiz, 2013:31-32). Bu nedenle bölgede söz sahibi olmak isteyen Avrupa Birliği, Rusya'yı bölgede etkisizleştirmek amacıyla çeşitli politikalar uygulamış, SSCB'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını elde eden Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine ekonomik refah vaat etmiş ve bu ülkeleri Rusya'nın baskı ve kontrolünden kurtarmayı hedeflemiştir (Ercan, 2015:96). Bu bağlamda AB'nin ve NATO'nun, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Doğu Avrupa ülkeleriyle bağlantılarını kuvvetlendirmek suretiyle Rusya'nın bölgedeki etkisini azaltmak ve bu sayede bölgeyi Rusya'nın kontrolünden çıkarmak gibi bir amacının bulunduğunu söylemek mümkündür. Bu amacın farkında olan Rusya ise öncelikle Ukrayna üzerinde baskı kurarak Rusya yanlısı siyasi yapıların iktidara gelmesi için çaba göstermiş, bunda başarısız olduğu zamanlarda da NATO ve özellikle AB'nin Avrasya'da kendisine

karşı tehdit oluşturmasının önüne geçmek amacıyla sahip olduğu diplomatik ve askeri kozları kullanmaktan çekinmemiştir (TDBP, 2017:10). Bu kozlardan biri de Kırım'ın ilhakıdır. Ayrıca Kırım, Avrupa'nın enerji ihtiyacının karşılanması açısından da kritik bir öneme sahiptir. Kırım, Rusya'dan Avrupa'ya gerçekleştirilen enerji ihracatı açısından bir köprü vazifesi görmektedir. Ukrayna ve Kırım bölgesi, A.B.D. için de yine stratejik bir öneme sahiptir. A.B.D. penceresinden bölgeye bakıldığında Ukrayna ve Kırım, Rusların, Akdeniz'e indirmelerinin önüne geçilebilmesi ve enerji kaynaklarının Avrupa'ya dağıtımının etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi açısından stratejik konum haline gelmiştir (Filiz, 2013:31). Bu nedenle A.B.D. de bölgeye yönelik çeşitli politikalar geliştirmiştir. Bu süreçte Rus Hükümeti, Avrupa Birliği'nin ve A.B.D'nin bölge üzerindeki amaçlarını ve kendilerinin bölgedeki hakimiyet alanını daraltmak istediklerini fark etmiş ve bu nedenle de yayılmacı politikalarına hız vermiştir. Ayrıca Rusya, Avrupa ülkelerine yönelik çeşitli doğal gaz politikaları uygulamaya başlamış, bu doğrultuda, Ukrayna üzerinden Avrupa'ya açılan doğalgaz vanasını kapatmıştır. Rusya tarafından uygulanan bu politika, bir yandan Ukrayna'da enerji krizi yaşanmasına neden olmuş, diğer yandan da AB'ne gözdağı verilmiştir. Bu hamle sonrası Ukrayna'da yaşanan enerji krizi, Ukrayna'da iktidar değişikliğine neden olmuş ve Rus yanlısı bir iktidar yönetimi devralmıştır (Ercan, 2015:105). Bu süreçte Batılı ülkelerin ve A.B.D'nin uyguladığı yaptırımlar ve dış politikalar, Rusya'nın yayılmacı politikaları karşısında son derece yetersiz kalmıştır. Ukraynalıların çoğu, NATO ve AB ile bütünleşmek suretiyle kendilerine vaat edilen daha iyi bir gelecek beklentilerinin karşılanmaması nedeniyle hayal kırıklığına uğramıştır. Ayrıca Rusya'nın uyguladığı politikalar karşısında Rus enerji kaynaklarına yüksek oranda bağımlı olan Avrupa'nın birlikte hareket edememesi nedeniyle beklenen sonuçlar elde edilememiştir (Özçelik, 2018:74-75)

Türkiye açısından bakıldığında ise Kırım'ın ilhakı, Kırım'da yaşayan Tatar Türkleri açısından önem arz etmektedir. Türkiye, Kırım'ın ilhakı sonrasında, bu ilhakı tanımamış ve Ukrayna'nın bütünlüğünden yana bir tavır sergilemiştir. Ayrıca Türkiye, Kırım'da yaşayan Tatar Türklerinin hak ve çıkarlarının güvence altına alınarak kendi topraklarında güven içinde yaşamalarına yönelik bir anlayışı benimsemiştir (Apakan, 2014:3). Bu doğrultuda da Türkiye, Kırım krizine yönelik çözüm arayışının Uluslararası Hukuk ve diplomasi yoluyla gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuş, ayrıca Kırım Tatarlarının güvenliklerine ve özgürlüklerine saygı duyulması gerekliliğine vurgu yapmıştır. Bu süreçte Türkiye'nin, enerji, ticaret ve turizm alanlarında Rusya'ya bağımlı olması nedeniyle, ulusal çıkarlarına uygun bir şekilde davranarak Rusya'ya yönelik çeşitli yaptırımlar uygulamak yerine Kırım sorununu karşılıklı müzakereler yoluyla çözüme kavuşturmaya çalıştığı görülmektedir (Özçelik, 2018:75). İlhak sonrası süreçte izlenen bu politikayı, Rusya'ya karşılıklı bağımlılık durumunun bir tezahürü olarak ortaya çıkmış bir politika olarak kabul etmek mümkündür.

KIRIM'IN İLHAKININ EKONOMİK ETKİLERİ

Rusya'nın Kırım'ı ilhakı, temelde siyasi nedenlere bağlı olmakla birlikte ekonomik faktörlerin de ilhakın gerçekleşmesinde yadsınamaz bir öneminin bulunduğunu göz ardı etmemek gerekir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Doğu Avrupa ülkelerinin önemli bir kısmı liberal demokratik yönetimi ve piyasa ekonomisini benimseyerek Avrupa Birliği'ne üye olmuş ve Batı ile bütünleşmişlerdir. Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa ülkelerini bünyesine dahil ederek genişlemesi Rusya açısından birtakım ekonomik, siyasi ve güvenlik sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle bu ülkelerin Avrupa Birliğine dahil olduktan sonra doğal olarak Avrupa Birliği kurallarını uyguluyor olması Rusya ile ticaretlerinin bir takım kurallar çerçevesinde gerçekleşmesine

neden olmuştur. Ticaretin bölge ülkeleriyle belli kurallar dahilinde gerçekleşmesi ise Rusya'nın bu ülkeler ile olan ticaretini olumsuz yönde etkilemiştir. Son olarak AB ve NATO'nun Rusya için ekonomik açıdan çok büyük bir öneme sahip olan Ukrayna'yı da bünyesine dahil etme girişimi, Rusya'nın tepkisine mazhar olmuş ve Rusya, böyle bir girişim karşısında öncelikle ekonomik yaptırımlarla sonrasında da Kırım'ı ilhak ederek karşılık vermiştir (Baharççek ve Ağır, 2015:31-36). Doğal olarak Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesinin de gerek Rusya ve Ukrayna, gerek bölge ülkeleri ve gerekse de Avrupa Birliği üzerinde birtakım ekonomik sonuçları olmuştur. Öncelikle ilhakin Rusya üzerindeki ekonomik etkilerine değinmekte fayda vardır. Kırım'ı ilhakı sonrasında Rusya, batı tarafından dışlanmış ve birtakım yaptırımlara maruz kalmıştır. Bu yaptırımlar kapsamında Rusya'nın Batı teknolojisine ulaşması engellenmiş, ülkede yatırım ve üretim faaliyetinde bulunan yabancı sermaye ülkeyi terk etmiş, petrol fiyatlarının düşmesiyle birlikte Rus ekonomisi yıllık ortalama % 3,4 gerilemiş ve ruble önemli oranda değer kaybetmiştir. Yaptırımlar sadece Rusya ile sınırlı kalmamış, Kırım da yaptırımlardan nasibini almış, Kırım ile ekonomik ve ticari ilişkiler kesilmiştir. Ayrıca Rusya, Kırım'a yıllık ortalama 4,5 milyar dolar harcamak suretiyle mali bir yükümlülük altına girmiş, Kırım'la karadan iletişimi sağlamak amacıyla yaklaşık 4 milyar dolar'a Kerç köprüsünü inşa etmek durumunda kalmıştır (Askeroğlu, 2015:15). Kırım'ın ilhakı sonrası bu yaptırım ve yükümlülükler ilaveten ilhak sürecine dahil olanlara yönelik seyahat kısıtlamalarının getirilmesi ve varlıklarının dondurulması, Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası tarafından finanse edilen Rusya'daki yeni yatırımların dondurulması ve ekonomik yaptırımlara ağırlık verilmesi şeklinde olmak üzere 3 aşamalı yaptırımlar uygulanmıştır. Bu kapsamda Rusya'ya ait 5 tane finans kurumunun Avrupa sermaye piyasalarına erişimi sınırlandırılmış, Rusya'ya silah satışına ambargo koyulmuştur (Dolya, 2016:4). Ayrıca Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne yönelik tehdit girişiminde bulunan 151 kişi ve 37 kuruluş/işletme için ekonomik kaynakların dondurulması ve seyahat kısıtlamalarının getirilmesi şeklinde yaptırımlar uygulanmıştır (Aras, 2017: 37). Ayrıca Rusya'ya yönelik ekonomik yaptırımlar kapsamında Avrupa Birliği'ne üye 28 ülkenin Rusya'ya silah satışı yapması engellenmiş, Rusya'nın petrol ve gaz sektörlerinde kullandığı bazı teknolojik araç ve gereçlerin, AB ülkelerinden temin edilmesi kısıtlanmıştır (Al ve Ayvaci, 2017:235). Uluslararası piyasalar tarafından uygulanan bu yaptırımlar karşısında geri adım atmayan Rusya, ekonomik açıdan çok büyük zararlara uğramıştır. Rusya'da 2013 yılının son çeyreğindeki % 2 oranında gerçekleşen büyüme, 2014 yılında % 0,8'e kadar gerilemiştir. Ekonomideki olumsuz tablodan etkilenen yabancı bankalar Rus şirketlerine sağladıkları finansal desteklerini çekmeye, yabancı yatırımcılar da ülkeden kaçmaya başlamıştır. Petrol fiyatları 2014 yılı sonu itibariyle Temmuz ayına kıyasla yaklaşık % 50 oranında azalmıştır. İhraç gelirlerinin yaklaşık yarısını petrol ve petrol ürünlerinin satışından elde eden Rusya, bu ekonomik yaptırımlar sonucunda 2015 yılına ekonomik krizle girmiştir. Rusya'da yaşanan bu ekonomik kriz nedeniyle borsa %50 den fazla düşerken Ruble de % 50 den fazla değer kaybetmiş, Merkez bankası rezervleri erimiş, enflasyonist baskı nedeniyle Rus vatandaşlarının alım gücü azalmıştır (Semercioğlu, 2016:197). Bütün yaptırımlar ve gelişmeler, Rusya'yı ekonomik açıdan sıkıntıya sokmuştur. Rusya'ya yönelik bu yaptırımlar içerisinde özellikle petrol fiyatlarındaki düşüşlerin Rusya'nın ekonomik krize girmesinde etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Avrupa Birliği üyesi ülkeler tarafından uygulanan yaptırımlar karşısında Rusya da, Ukrayna ve batı ülkelerine karşı sahip olduğu doğal gaz ve enerji silahını etkili ve yoğun bir şekilde kullanmıştır. Rusya'nın doğal gaz silahından bağımsız olmak üzere Ukrayna'nın Rusya ile ilişkilerinin bozulmuş olması, ülke ekonomisini yoğun bir şekilde etkilemiştir. Rusya'nın Ukrayna'da üretilen ürünler için hayati derecede öneme sahip bir pazar olması, krizin Ukrayna'da yoğun bir şekilde hissedilmesinde etkili olmuştur (Baharççek ve Ağır, 2015:41). Ayrıca ülkede yaşanan ayaklanma ve iç karışıklıklar

sonrası Rus yanlısı Yanukoviç'in devrilmesinden sonra erken seçim kararı alınmış, seçime kadar görev yapacak olan hükümetin, Avrupa Birliği yanlısı bir yaklaşımla görüşmelere yeniden başlaması, Rus yönetimini rahatsız etmiş ve bu gerekçe ile Ukrayna'ya satılan doğalgazın fiyatında yüksek oranlı bir artışa gidilmiştir (Aras, 2017:36). Bunlara ilaveten Ukrayna'da yaşanan ayaklanmalar, Rusya'da yaşanan ekonomik sorunların bazılarının Ukrayna'da da yaşanmasına ve Ukrayna'nın da ekonomik krize girmesine neden olmuştur. Avrupa da, Ukrayna bağlantılı olarak ekonomik sıkıntıları yavaş yavaş hissetmeye başlamıştır. Krizin Avrupa Birliği ülkeleri tarafından hissedilmesinde, birlik üyesi ülkelerin petrol ve petrol ürünlerini ağırlıklı olarak Rusya, Norveç ve çeşitli Orta Doğu ülkelerinden, doğal gaz ve türevlerinin ise yine Rusya, Norveç ve Cezayir'den ithal etmesinin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu süreçte, Rusya, Ukrayna'nın kendisine olan borçlarını ödemesi için baskılarını artırmış, borcunu ödemediği gerekçesi ile Ukrayna'ya yaptığı gaz ihracatında kesintiye gitmiş bu ise AB'yi ekonomik açıdan sıkıntıya sokmuştur. Rusya'nın AB'ye gaz ihracatını tamamen durdurması durumunda ise Avrupa Birliği üyesi ülkelerde üretimin tamamen durması gibi bir olasılığı ortaya çıkarmıştır (Al ve Ayvacı, 2017:235). Bu olasılık AB'nin göze alabileceği bir olasılık değildir. Ayrıca Rusya'nın bazı mal ve hizmet gruplarında batı ülkeleri için önemli bir partner ülke olması, Avrupa Birliği'nin yaptırımlarının etkinliğinin sınırlı kalmasına neden olmuştur. Özellikle Avrupa Birliği'nin lokomotif ülkesi olan Almanya ile Rusya arasında büyük bir ticaret potansiyeli ve ticaret hacmi bulunmaktadır. Söz konusu ticari faaliyetler kapsamında Rusya, Almanya'ya doğal gaz ve petrol ihraç ederken, Almanya da Rusya'ya makine ürünleri, ilaç, tren ve otomobil ihraç etmektedir (Der Spiegel, 2014). Bu karşılıklı ticari bağımlılık ilişkisi ve ticaret potansiyeli nedeniyle başta Almanya olmak üzere Avrupa Birliği üyesi ülkelerin çoğunda, Rusya'da yaşanacak olan ekonomik krizin, dış ticaret faaliyetlerinde, özellikle de Rusya'nın ithalatında azalmaya neden olabileceği ve dolaylı bir şekilde kendi ülke ekonomilerini olumsuz yönde etkileyeceği görüşü ağırlık kazanmıştır. Bununla birlikte Avrupa Birliği içerisinde Rusya ile enerji ve ticaret konusunda farklı seviyelerde ilişki içerisinde olan ülkelerin bulunması da Rusya'ya karşı ortak kararların alınması önünde engel teşkil etmiş ve bu nedenle Rusya'ya karşı daha etkin yaptırımlar uygulanamamıştır (Semercioğlu, 2016:198-199). Daha açık bir ifade ile karşılıklı ekonomik ve ticari bağımlılıklar nedeniyle başta Almanya olmak üzere Batı Avrupa ülkeleri, Rusya'nın da (doğal gaz ve petrol silahını kullanmak suretiyle) karşılık verebileceği ve bu durumunda Avrupa Birliği üyesi ülkelerde önemli ekonomik zararlara neden olabileceği gerekçesiyle Rusya'ya yönelik ağır yaptırımlardan kaçınmışlardır (Mearsheimer, 2014:86). Uygulamada da bunun yansımalarını gözlemlemek mümkündür. 2013 yılı itibarıyla Avrupa Birliği'nin doğal gaz ithalatında Rusya'nın payı %32,4 olarak gerçekleşmiş, Kırım sorununun patlak verdiği 2014 yılında ve sonraki yıllarda Avrupa Birliği'nin Rusya'dan doğal gaz ithalatında önemli bir azalış söz konusu olmamıştır. Doğal gaz arzı, Ukrayna krizi süresince Rusya tarafından Avrupa Birliği üyesi ülkelere karşı yoğun bir şekilde baskı aracı olarak kullanılmış olsa da, Rusya'nın zaman içerisinde doğal gaz arz ettiği ülke çeşitliliğini sağlayamamış olması ve benzer şekilde Avrupa Birliği ülkelerinin enerji ithal ettiği ülkeleri çeşitlendirememiş olması, Rusya ile Avrupa Birliği üyesi ülkeler arasındaki enerji odaklı bağımlılığın ne derece yoğun olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedendir ki özellikle kriz dönemlerinde karşılıklı olarak uygulanan yaptırım ve ambargoların dozu Rusya ve Avrupa Birliği üyesi ülkeler arasındaki ekonomik ve ticari ilişkileri koparamayacak düzeyde gerçekleşmektedir (Al ve Ayvacı, 2017:239). Avrupa Birliği üyesi ülkelerin bahsedilen bu çekinceler nedeniyle, Rusya'ya yönelik yaptırımlarının etkin olmaktan çok uzak olduğunu ifade etmek mümkündür.

Rusya'nın Kırım'ı ilhakı sürecinde ABD'nin, Rusya'ya yönelik ekonomik yaptırımlar konusunda biraz geride durduğu, Rusya'ya yönelik ekonomik yaptırımların ağırlıklı olarak Avrupa Birliği

tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. ABD'nin, bu süreçte ağırlıklı olarak konunun siyasi boyutuyla ilgilendiğini, bununla birlikte Rusya'ya yönelik olarak izlediği politika ve yaptırımlarda AB'yi desteklediğini ve daima AB'nin yanında yer aldığını söylemek mümkündür. Bu nedenle de ABD, Rusya'ya karşı AB'den farklı bir ekonomik yaptırım uygulama girişiminde bulunmamıştır. ABD'nin bu süreçte öncelikli amacı, 1991 yılında SSCB'nin dağılmasından sonra bölgede hakim güç haline gelen Rusya'nın ekonomik ve siyasi yönden güçlenmesini engellemektir. Bu doğrultuda ABD SSCB'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan doğu Avrupa ülkelerinin NATO'ya üye olmasını sağlayarak AB'nin uyguladığı yayılcı politikanın bir benzerini uygulamak istemiş, bu sayede de Karadeniz'de kontrolü ele almak istemiştir (Ercan, 2015:96). Rusya'nın Kırım'ı ilhakı, ABD açısından bu yönü ile önem arz etmektedir. İlhakla birlikte Rusya, Sivastopol Limanına sahip olmuş ve Karadeniz'de daha rahat hareket edebilme imkanına kavuşmuştur (Çalışkan, 2017:4). Karadeniz'de hakimiyet kurmak ve bu sayede kendisine kafa tutabilecek bir tehlike olarak gördüğü Rusya'nın sıcak denizlere inmesini engelleyerek tek kutuplu dünya düzenini devam ettirmek isteyen ABD için bu durum çok da kabullenilebilecek bir durum değildir. Bu nedenle de az önce ifade edildiği üzere AB'nin Rusya'ya yönelik olarak uyguladığı yaptırımları desteklemiştir. Ancak AB'nin enerji bağımlılığı nedeniyle Kırım'ın ilhakı konusunda Rusya karşı izlediği politikalarda ve yaptırımlarda başarısız olması, bir bakıma ABD'nin de başarısız olması anlamına gelmiş ve ABD Karadeniz'de amaçlarına ulaşamamıştır.

Türkiye ise Rusya'nın Kırım'ı ilhak sürecinde en dikkatli dış politika uygulayan ülkelerden biri olmuştur. Türkiye, her fırsatta Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne saygı duyulması gerektiğini ifade etmiş, Kırım krizinin uluslararası hukuk kuralları ve diplomasi ile çözümlenmesinin gerekliliğini vurgulamış, Kırım Tatarlarının güvenliğinin ve refahının sağlanması, bunun yanında Kırım Tatarlarının insan hakları ve özgürlüklerine saygı duyulmasının önemi her fırsatta dile getirilmiştir (Özçelik, 2018:34). Ayrıca Türkiye, zaman zaman siyasi konularda anlaşmazlıklar yaşasa da Batılı devletlerin Rusya'ya yönelik olarak uyguladığı ekonomik yaptırımlara katılmamış, aksine krizin aşılabilmesi için sürekli olarak Rusya ile Ukrayna arasındaki diyalogun önemine vurgu yapmıştır. Kriz döneminde uygulanan bu dış politika, hem Ukrayna'nın hem de Rusya'nın Türkiye'ye karşı güven duymasına olanak sağlamış ve her iki ülke ile de gerek ticari gerekse ekonomik ilişkilerin gelişmesine büyük katkıda bulunmuştur. (Çalışkan, 2017:6). Türkiye'nin böyle bir tutum sergilemesinde Rusya'nın, ikinci en büyük ticaret ortağı olmasının ve enerji kaynakları açısından Rusya'ya yüksek oranda bağımlı olunmasının ve ekonomi ile turizm alanlarında karşılıklı bağımlılık ilişkilerinin bulunmasının etkili olduğunu söylemek mümkündür. Böyle bir kriz döneminde Türkiye, Rusya'ya yaptırımlar uygulamak yerine, ulusal çıkarlarına uygun olarak hem Rusya hem Ukrayna ve hem de Batı ile olan ilişkilerini zedelemeyecek şekilde çok hassas ve dengeli bir dış politika izleyerek Kırım sorununa çözüm üretmeye çalışmıştır (Özçelik, 2018: 34). Türkiye, kriz döneminde sergilemiş olduğu dengeli dış politik yaklaşımlarının meyvelerini de zaman içinde almaya başlamıştır. Aralık 2014'te Türkiye'yi ziyaret eden Rusya devlet başkanı Putin, Avrupa Birliği ülkelerinin Ukrayna krizi döneminde sergilemiş olduğu politikalar ve çıkardığı zorluklar nedeniyle Güney Akım boru hattı projesinin iptal edildiğini ve bu hattın yerine Türkiye'den geçerek Yunanistan sınırına kadar ulaşacak olan yeni bir boru hattının inşa edileceğini açıklamıştır. Putin'in bu açıklaması Batı basınında büyük yankı uyandırmış ve ilhak sürecinin tek kazananı Türkiye olarak ön plana çıkarılmıştır (Roth, 2014). Bu nedenle Türkiye'nin Ukrayna krizinden olumsuz etkilenmek bir yana krizi fırsata çevirdiğini ve Rusya'nın Kırım'ı ilhak sürecinde olumlu etkilendiğini bile söylemek mümkündür. Karadeniz'den geçecek olan bu petrol boru hattının Türk-Rus ilişkilerinin gelişimine de önemli katkılar sağladığını söylemek mümkündür.

SONUÇ

Kırım, yüzyıllar boyunca stratejik önemi nedeniyle Rusya'nın ilgisini çekmiştir. 1954 yılında Kruşçev tarafından Ukrayna topraklarına katılan Kırım, bu iki ülke arasındaki siyasi gerginliklerin yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle AB'nin izlemiş olduğu genişlemeci politika ve bu politika kapsamında Rusya'yı ekonomik olarak kontrol altına alma isteği, AB'nin Ukrayna ile yakınlaşmasına neden olmuştur. AB, Ukrayna'ya birliğe dahil etmek suretiyle daha yüksek yaşam standartları ve refah artışı vaat etmiştir. Bu vaatler karşısında Ukrayna'da halk ve yönetim bölünmüştür. Toplumun bir kesimi AB'ye girmeyi ve yaşam standartlarının yükselmesini isterken diğer kesimi Rus yanlısı bir eğilim sergilemiş ve bu yönde bir politika takip edilmesini istemiştir. Bu süreç, iç karışıklık ve ayaklanma ile sonuçlanmış, Rus yanlısı devlet başkanı ülkeyi terk ederek Rusya'ya sığınmak zorunda kalmıştır. Başlangıçta Batı'nın bir zaferi gibi görünen bu gelişme, Rusya'yı bölgedeki kontrolün kaybedileceği gerekçesiyle tedirgin etmiş ve Rusya da karşı hamle olarak idari anlamdaki otorite boşluğunu da fırsat bilerek kendisi için stratejik öneme sahip olan ve Rus nüfusunun yoğun olarak yaşadığı Kırım'a özel kuvvetlerini sevk etmiş ve Kırım'ı işgal etmiştir. Rusya'nın Kırım'ı işgali bölge ülkeleri, Ukrayna, AB ve ABD başta olmak üzere dünya kamuoyunun tepkisini çekmiştir. Bu tepkilere aldırmayan Rusya, Kırım'da referanduma gitmiş ve Rus nüfusun yoğun bir şekilde yaşadığı Kırım'da halkın ezici bir çoğunluğu Rusya'ya bağlanmayı kabul etmiş ve böylece Kırım'ın ilhakı gerçekleşmiştir.

Rusya'nın Kırım'ı ilhakı karşısında AB, Rusya'ya yönelik olarak bir takım yaptırımlarda bulunmuştur. Bu yaptırımlardan bazılarını, Avrupa Bankaları tarafından finanse edilen Rusya'daki yeni yatırımların dondurulması, Rusya'ya ait finans kuruluşlarının Avrupa sermaye piyasalarına erişimi sınırlandırılması, Avrupa Birliğine üye 28 ülkenin Rusya'ya silah satışı yapmasının engellenmesi, Rusya'nın petrol ve gaz sektörlerinde kullandığı bazı teknolojik araç ve gereçlerin, AB ülkelerinden temin edilmesine kısıtlanmalar getirilmesi şekline sıralamak mümkündür. Bu yaptırımlar karşısında Rusya'da büyüme yavaşlamış, yabancı bankalar Rus şirketlerine sağladıkları finansal desteklerini çekmeye başlamış, yabancı yatırımcılar da Rusya'dan kaçmaya başlamıştır. Ayrıca petrol fiyatları ilhak sonrasında kısa sürede % 50 oranında azalmıştır. Rus borsası %50 den fazla düşerken Ruble de % 50 den fazla değer kaybetmiş, Merkez bankası rezervleri erimiş, enflasyonist baskı nedeniyle Rus vatandaşlarının alım gücü azalmıştır. Ancak bütün bu ekonomik yaptırımlar ve olumsuz tablo karşısında Rusya, Kırım'a yönelik ilhak girişiminden geri adım atmamış ve AB'ye karşı enerji kozunu oynamış, bunda da başarılı olmuştur. Rusya, kısa süre içerisinde AB'nin kurmuş olduğu baskıyı kırmış ve enerji açısından yoğun bir şekilde Rusya'ya bağımlı olan AB, Rusya ile anlaşma zemini arayışına girmiştir. Bu nedenle de AB'nin Rusya'ya yönelik yaptırımları etkisiz hale gelmiştir. Gelinen noktada Kırım, Rusya'ya bağlanmış ve Rusya amacına ulaşmıştır, Karadeniz'de önemli bir güce sahip olmuştur. Bu sonuç, enerji faktörünün ülkeler açısından ne kadar önemli olduğunu, enerji bağımlılığının ülkeler için ne denli önemli bir sorun teşkil ettiğini ve dış politika üzerinde ne denli önemli bir güç ve etkiye sahip olduğunu ve bir ülkenin enerji kaynaklarına sahip olmasının o ülkeye ne kadar büyük bir güç sağladığını ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

- AĞIR, O. (2016). “Rusya-Ukrayna Krizinin Avrasya Ekonomik Birliği Bağlamında Değerlendirilmesi”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(2), 23-42
- APAKAN, H. (2014). Ukrayna krizinin bölgeye yansımaları ve Türkiye'nin tutumu, Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), AVİM Yorum No: 2014 / 79. <https://avim.org.tr/tr/Yorum/UKRAYNA-KRIZININ-BOLGEYE-YANSIMALARI-VE-TURKIYENIN-TUTUMU>
- ARAS, İ. (2017). “Avrupa Birliği'nin Kırım'ın İlhakına Bakışı: Rusya'ya Yönelik Yaptırımlar”, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, (53), 29-50
- ASKEROĞLU, S. (2015). “Rusya'nın İlhakından Sonra Kırım”, Bizim Ahıska Dergisi, (40), 15-16 http://www.ahıska.org.tr/wp-content/uploads/40_7.pdf
- AL, A. ve AYVACI AYPEK, F. (2017). “Uluslararası Politik Ekonomi: Bitmeyen Kırım Sorunu”, Güvenlik Stratejileri Dergisi, 13(26), 221-251
- BAHARÇİÇEK, A. ve AĞIR, O. (2015). “Kırım'ın Rusya Federasyonu'na Bağlanmasının Rusya'ya Komşu Ülkelere Olası Etkileri”, Akademik Bakış Dergisi, (52), 29-47
- BAŞER, A. (2010). “Kırım'da Rus Kolonizasyonu (1783-1850)”, Karadeniz Araştırmaları, 6(24), 29-42.
- BEŞOĞUL, Ç. (2015). “Kırım'ın İlhakının Karadeniz Jeopolitiğine Olan Etkileri”, https://www.academia.edu/19854872/K%C4%B1r%C4%B1m%C4%B1n_%C4%B0lhak%C4%B1n_%C4%B1n_Karadeniz_Jeopoliti%C4%9Fine_Olan_Etkileri
- BİNGÖL, O. (2014). “Ukrayna Krizinin Ulusal, Bölgesel-Küresel Bağlamı Ve Gelecek Öngörülleri”, Karadeniz Araştırmaları, (41), 15-38.
- ÇALIŞKAN, B. (2017). “Karadeniz'de Değişen Güç Dengeleri Ve Türkiye-Rusya İlişkileri”, (Ed.) : ÖZKAN, Ü., Analiz 22, İnsamer Araştırma Merkezi Yayını, İstanbul.
- DER SPIEGEL, (2014). “Economic War with Russia: A High Price for German Business”, March 17, Spiegel Online, Trans. by Daryl Lindsey, retrieved 13 March 2019 <https://www.spiegel.de/international/europe/germany-to-play-central-but-expensive-role-in-sanctions-against-russia-a-959019.html>
- DOLYA, A. (2016), “The Annexation of Crimea: Lessons for European Security”, Robert Schuman Foundation Policy Paper, No 382. <http://www.robert-schuman.eu/en/doc/questions-d-europe/qe-382-en.pdf> (Erişim Tarihi 23 Mart 2019).
- ERCAN, M. (2015). “Uluslararası Hukuk Normları Bağlamında Kırım Meselesi: Self Determinasyon Mu? İlhak Mı?”, International Journal of Social Science, (36) , 95-113.
- FİLİZ, Ö. (2013). “Ukrayna Krizinde NATO'nun Rolü”, Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi”, 1(2), 30-35

- İMANBEYLİ, V. (2014). Ülke-İçi Krizden Uluslararası Soruna Ukrayna-Kırım Meselesi, Seta Perspektif Yayınevi, Ankara.
- MEARSHEİMER, J. J. (2014), “Why The Ukraine Crisis İs The West’s Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin”, *Foreign Affairs*, 93(5), 77-89.
- ÖZÇELİK, S. (2018). “II. Soğuk Savaş Ve Kırım’daki Jeopolitik Gambit: Rusya’nın Stratejik Derinliği Bağlamında Kırım’ın İşgali Ve Kırım Tatarları”, (Ed.) ORHAN, O. Karadeniz ve Kafkaslar: Riskler ve Fırsatlar: Ekonomi, Enerji ve Güvenlik, (ss. 57-75). TASAM Yayınlar. İstanbul.
- ÖZEL, M. S., (2015). “Rus Dış Politikasında Ukrayna Krizi ve Türkiye’ye Etkileri”, IV. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi, Bildiriler Kitabı – II, s. 73-88, 14-17 Mayıs 2015, Kütahya.
- ROTH, A. (2014). “In Diplomatic Defeat, Putin Diverts Pipeline to Turkey”, *NY Times*, 1 Aralık 2014).
- SARIKAYA, G. (2017). “Rusya’nın Kırım’ı İlhakından Sonra Kırım Tatar Milli Meclisi Ve Kırım Tatar Türklerine Yönelik Baskılar”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 14(55), 85-100
- SEMERCİOĞLU, H. (2016). “Ukrayna Krizi Bağlamında AB-Rusya İlişkilerinin Ekonomi Politikası”, *Lefke Avrupa Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 188-202.
- ŞAHİN, C. (2015). “Rus Yayılmacılığına Bir Örnek: 1944 Kırım Türklerinin Sürgünü”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(39), 326-339
- TECER, Ö. Ç., (2014). “Jeopolitik ve Tarihsel Bir Rekabet Sahası Olarak Ukrayna ve Dış Politika Parametreleri”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(4), 97-125
- TÜRK DÜNYASI BİRLİK PLATFORMU (TDBP). (2017). “Uluslararası Hukuk Açısından Kırım’ın İlhakı”, Yayın No: 17, Rapor No: 2., Editör. Rukiye DEVELİ, İstanbul: TDBP Yayınları, <http://www.turkdnyasibirlik.org/wp-content/uploads/2017/12/TDBP-K%C4%B1r%C4%B1m-Aral%C4%B1k-2017.pdf>